

ΔΙΑΜΟΝΕΣ ΣΕ ΑΡΧΕΙΑ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΑΝΤΟΝΑΣ

ΜΑΙΟΣ 1968

*Το κείμενο αποτελεί απόσπασμα από την συνεισφορά του συγγραφέα στο συμμετοχικό έργο *monument to transformation*, στο οποίο συμμετέχουν συγγραφείς και εικαστικοί, <http://www.monumenttotransformation.org>*

Ο Αριστείδης Αντονάς διδάσκει στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Ενοχή και εξουσία

Από τα ελάχιστα στοιχεία που προσφέρονται στην ιστοσελίδα των ελληνικών μυστικών υπηρεσιών¹, μαθαίνει κανείς ότι «στην αρμοδιότητα της ΕΥΠ ανήκει [...] η συλλογή, επεξεργασία και διανομή στις αρμόδιες αρχές των πληροφοριών που αφορούν την εθνική ασφάλεια της χώρας.» Αυτή είναι και η μοναδική διευκρίνιση που δίνεται για την δράση της υπηρεσίας, ενώ και από τον ίδιο τον ελληνικό νόμο 1645 περιγράφονται με αρκετή έμφαση οι μηχανισμοί που την ελέγχουν, μαζί με την διοικητική της συγκρότηση.

Συλλογή και διανομή πληροφοριών: η δράση της μυστικής υπηρεσίας είναι αρχαική. Η υπηρεσία δομείται, όπως και οι άλλες αντίστοιχες ανά τον κόσμο, ως ενεργό αρχείο: επιχειρεί να συλλέξει και να κατατάξει απαραίτητες πληροφορίες που θα ήταν χρήσιμες για τον μηχανισμό που εξουσιάζει την χώρα. Η ίδια η ονομασία της περιγράφει ένα αρχείο με πληροφορίες (Υπηρεσία Πληροφοριών). Αρχαιοθετεί υλικό που ίσως προκύπτει από την παρακολούθηση προσώπων που η δράση τους κρίνεται για κάποιο λόγο ενδιαφέρουσα ή ακόμη τοπο-

θεσιών όπου κάτι ενδιαφέρον ενδέχεται να καταγραφεί. Τίποτε από αυτά δεν αναφέρεται βέβαια στα επίσημα έγγραφα που οργανώνουν την ΕΥΠ.

Η ελληνική Εθνική Υπηρεσία Πληροφοριών ελέγχεται από την Ειδική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών της Βουλής.² Ελέγχεται επίσης από την αρχή «προστασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» που αφορά στην προστασία των δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών των φυσικών προσώπων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής.

Στο άρθρο 2 του πιο πρόσφατου νόμου που οργανώνει την υπηρεσία αναφέρεται ότι η ΕΥΠ «αποτελεί αυτοτελή πολιτική δημόσια υπηρεσία με αποστολή την ασφάλεια της Χώρας και υπάγεται απευθείας στον Πρωθυπουργό.» Στην αρμοδιότητα της ΕΥΠ ανήκει εκτός των άλλων «ο συντονισμός, στο πλαίσιο των αποφάσεων του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας και του Πρωθυπουργού, των δραστηριοτήτων όλων των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφαλείας του Κράτους στον τομέα της συλλογής και διάθεσης των πληροφοριών που έχουν σχέση με τα αντικείμενα αρμοδιότητάς της.»

Η ιδέα μιας κρυφής συλλογής στοιχείων με πληροφορίες τις οποίες έχει δικαίωμα από τον νόμο να μαθαίνει πρώτα ή μόνον ο πρωθυπουργός ενός κράτους, ένα μυστικό αρχείο του οποίου τα συλλεγόμενα στοιχεία διατίθενται σε ανώτατο κυβερνητικό επίπεδο, έχει ενδιαφέρον να εξεταστεί με ψυχαναλυτικούς όρους. Η ανάγκη του σταθεροποιητικού μηχανισμού της εκάστοτε εξουσίας για ένα μυστικό, θεσμοθετημένο χώρο που του επιτρέπεται να αποκρύπτει στοιχεία, υπογραμμίζει κάποια βαθιά ενοχή που συνδέεται με την ίδια την θέσμιση αυτού του μηχανισμού και έχει σημασία να επισημάνουμε εδώ. Είναι η ίδια ενοχή που ταυτόχρονα προκύπτει και αποδεικνύει την «αβάσιμη έδραση» κάθε εξουσίας. Η μυστική οργάνωση παρακολούθησεων είναι πάντοτε σχέδιο του αδυνάμου, δεν αποτελεί ένδειξη ισχύος: εξ ορισμού ισχυρός είναι όποιος δεν έχει ανάγκη την συνωμοσία ούτε την απόκρυψη σχεδίων. Οι μυστικές υπηρεσίες παρουσιάζουν ξεκάθαρα την πιο αδύναμη πτυχή κάθε εξουσίας θεσμισμένη στο κέντρο της.³ Ότι ένα κράτος στηρίζει την ισχύ του σε μια πολιτική αδυναμία δείχνει βέβαια πως η έννοια της ισχύος και της αδυναμίας ορίζονται κυκλικά, με τρόπο που δεν φανερώνει ποτέ ευστάθεια της ισχύος παρά μόνον στην νόθευση ή στην τεχνημένη ακινητοποίηση σε ένα σημείο παρατήρησης.

Αν η φτωχή ιστοσελίδα της ΕΥΠ αναφέρει απλά τον νόμο που συνιστά την υπηρεσία επιμένοντας στους μηχανισμούς που ελέγχουν τις δράσεις της Υπηρεσίας, αυτό κρύβει σίγουρα την σπουδή για να ανασχεθεί οποιοδήποτε ερώτημα θα αφορούσε την νομιμότητα της δράσης της υπηρεσίας: για την νομιμότητα εγγυάται ο εκλεγμένος πρωθυπουργός της χώρας και μια αντιπροσωπευτική επιτροπή της Βουλής. Η εμφάνιση των πληροφοριών που αφορούν στον έλεγχο της υπηρεσίας

πριν από την παράθεση οποιωνδήποτε άλλων στοιχείων δεν είναι βεβαίως τυχαία. Χρειάζονται επιχειρήματα για να τεκμηριωθεί η νομιμότητα δράσεων που, χωρίς να ονομάζονται, φαντάζουν αντισυνταγματικές και παράνομες. Η ιστοσελίδα, που παραμένει υπό κατασκευήν, δεν ενημερώνει με ακρίβεια –όπως είναι αναμενόμενο– για τις αρμοδιότητες της ΕΥΠ⁴ αλλά εξαντλείται στην στήριξη της νομιμότητάς της.

Ξεκινώ με την αναφορά στις μυστικές υπηρεσίες της χώρας όπου περνάω τον περισσότερο χρόνο μου, για να αναφερθώ σε κάποια κατάρρευση που –με τον έναν ή τον άλλο τρόπο– άνοιξε χώρους σημαντικών μυστικών αρχείων. Σκέπτομαι την δυναμική της κατάστασης των αρχείων και το μυστικό που φανερώθηκε στο κέντρο του κρατικού μηχανισμού, ως σημείο αδυναμίας του εξουσιαστικού συστήματος. Θα επεκτείνω τις παρατηρήσεις προς τις μυστικές υπηρεσίες οι οποίες προσηλώνονται στην παρακολούθηση των ίδιων των πολιτών, προς τα αρχεία των μυστικών υπηρεσιών στην Ανατολική Ευρώπη και ειδικότερα το άνοιγμά τους μετά από την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων.

Μπορεί να εισηγηθεί κανείς μια πολιτικοψυχολογική συνάρτηση που θα συνέδεε την ποσότητα της μυστικής πληροφορίας με την εμπιστοσύνη των πολιτών στο πολίτευμα: όσο θα αυξανόταν η ανάγκη για ποσότητα μυστικής πληροφορίας στο κέντρο του συστήματος, τόσο το σύστημα θα παρουσίαζε περισσότερο απολυταρχικό και σωφρονιστικό χαρακτήρα, τόσο θα έτεινε να γίνει ολοκληρωτικό, τόσο πιο ευάλωτη και ρηχή θα ήταν η εξουσιαστική του ισχύς. Αυτή η αρχή, που ίσως εκ πρώτης όψεως να φαίνεται κλασική, δημιουργεί ερωτήματα και παρουσιάζει επιπλοκές, αν εξεταστεί σε δύο διαφορετικές στιγμές, όπως θα το επιχειρήσω παρακάτω. Οι δύο στάσεις ή διαμονές τεκμηριώνουν την μεταμόρφωση της λειτουργίας του προσώπου απέναντι σε ένα αρχείο που περιλαμβάνει πληροφορίες για αυτό. Για να δούμε τις επιπλοκές και τα ερωτήματα στα οποία αναφέρομαι, θα χρειαστεί να κατασκευάσουμε την έννοια της «διαμονής στο αρχείο» και να θεωρήσουμε –εν πρώτοις– ότι τα αρχεία παρακολούθησης στα οποία αναφέρθηκα ήδη επεφύλασσαν στους πολίτες κάποια αναγκαστική τέτοιου είδους διαμονή. Θα χρειαστεί, επίσης, να προσεγγίσουμε την σημερινή στιγμή της συνήθως οικειοθελούς καταχώρησης στοιχείων και δεδομένων στο διαδίκτυο ως άλλου είδους «διαμονή στο αρχείο».

Πρώτη διαμονή στο αρχείο

Στην πρώτη περίπτωση διαμονής του προσώπου στο αρχείο, την αρχειοθέτηση αναλαμβάνει η μυστική υπηρεσία που κινείται με την ισχυρή λογική κάποιου οργανωτικού φόβου για απρόβλεπτο χτύπημα, συνωμοσία, ανταρσία. Τότε η διαμονή των πολιτών στο αρχείο είναι διαμονή σε έναν ανεπιθύμητο χώρο. Το αρχείο είναι η συλλογή που φτιάχνει το μάτι του συστήματος, το οποίο παρατη-

ρεί τους πολίτες. Η διαμονή σε αυτό υλοποιεί κάποια κεντρικά επιτηρούμενη κοινωνία. Θα μπορούσε να εκλάβει κανείς, αφελώς, την σύγκριση που προτείνουμε ως απλό πέρασμα από την ανελευθερία στην ελευθερία: από την διαμονή στο αρχείο των μυστικών υπηρεσιών, στην διαμονή στο αρχείο του διαδικτύου. Η σύγκριση φαίνεται αμέσως άδικη και αυτό θα αποτελούσε ασφαλώς την πρώτη ρητορική επιτυχία του φιλελεύθερου διαδικτύου. Νομίζω όμως, ότι ένα ερμηνευτικό σχήμα που επερωτά την μεταβολή της διαμονής του προσώπου στο αρχείο θα έπρεπε να είναι περισσότερο πολύπλοκο.

Η ισχύς του μυστικού αρχείου συλλαμβάνεται την στιγμή της σύλησης του μυστικού χώρου. Μπορούμε να βεβαιωθούμε για την καθημερινότητα της ζωής στο αρχείο, ως ζωής στην επιτήρηση, μόνο με την ανάγνωση των μυστικών καταχωρήσεων που θα φανερώσουν την λογική του αρχείου παρακολούθησης. Η συνθήκη της διαμονής στο αρχείο γίνεται αφηρημένη συνθήκη και δεσπόζει στο φαντασιακό της κοινωνίας, επειδή η ανάγνωση των μυστικών καταχωρήσεων γίνεται ανέφικτο κοινωνικό απωθημένο. Μένει πάντοτε παρούσα επειδή κρύβεται τόσο φανερά. Χωρίς να χρειάζεται να τεκμηριώσει την παρουσία του παρά μονάχα με ενδείξεις, το μυστικό αρχείο επιβάλλει το άγχος της ανάγνωσης και την επιθυμία της σύλησης. Ο αρχειακός μηχανισμός θεμελιώνει την καθημερινότητα με υπερβατικό τρόπο: η επιτήρηση καταγράφει και θυμάται. Τα αρχεία συσσωρεύουν καταχωρήσεις, κάθε πράξη συντάσσεται μαζί με τις προηγούμενες, συγκρίνεται και αποτιμάται. Κάθε πράξη του πολίτη μπορεί να αποτελέσει λάθος που θα οδηγήσει σε επιπλοκές. Αυτή η υπερβολή της μνήμης που δεν παραγράφει μπορεί να μένει απειλητική όσο το αρχείο μένει ενεργό και ισχυρή όσο το αρχείο μένει μυστικό. Η διάνοιξη είναι η τιμώμενη στιγμή που θεσμίζει το μυστικό αρχείο, το ατύχημα (η πιθανότητά του, η παρουσία του σε κάθε στιγμή της αρχειακής οργάνωσης) που συγκροτεί εσωτερικά το μυστικό αρχείο. Ο τρόπος με τον οποίο αφορά τον καθένα τέτοιο μυστικό αρχείο καθιστά την αποκάλυψη ιδρυτικό, τιμώμενο και οργανωτικό δραματικό γεγονός.

Η κυριολεκτική ακύρωση του συγκεκριμένου ορίου που φυλάσσει το μυστικό των αρχείων προσφέρει την εκτόνωση της διαφοράς δυναμικού ανάμεσα σε έναν κλειδωμένο χώρο και στον χώρο που ορίζεται έξω από αυτόν: η εκτόνωση θυμίζει γρήγορα τις μυθολογίες του κλειδωμένου μυστικού και ίσως, πιο συγκεκριμένα, την πόρτα του δωματίου του Κυανοπώγωνα.⁵ Η κοινωνική αφήγηση οργανώνεται γύρω από το κλειστό αρχείο και το άνοιγμα του αρχείου ισοδυναμεί με την ίδια την κοινωνική αφήγηση αλλά και με το τέλος της αφήγησης αυτής. Η αφήγηση φτιάχνεται για να μην δούμε ποτέ το αρχείο και αρκεί να ανοίξει η πόρτα του αρχείου για να τελειώσει η αφήγηση. Στο αφήγημα του Perault η διάνοιξη του μυστικού δωματίου περιγράφεται σαν πέρασμα από το σκοτάδι στο φως:

«Στην αρχή δεν είδε τίποτε, γιατί τα παράθυρα ήταν κλειστά: μετά από μερικά λεπτά άρχισε να βλέπει ότι το πάτωμα ήταν καλυμμένο με ξεραμένο αίμα κι ότι μέσα σ' αυτό το αίμα καθρεφτιζόταν τα σώματα πολλών νεκρών γυναικών δεμένων κατά μήκος των τοίχων.»⁶

Σε λίγες λέξεις εκτονώνεται η αφηγηματική ενέργεια του αφηγήματος. Μπορούμε όμως να ισχυριστούμε ότι το αφήγημα οργανώθηκε στην αναμονή και στο πένθος της φράσης. Το διήγημα οργανώθηκε από την μετατροπή του σκοταδιού σε φως. Η φράση, που περιγράφει την διάνοιξη του δωματίου αλλά και κάποιο απλό άνοιγμα των ματιών εξαντλεί κατά κάποιον τρόπο το διήγημα ενώ το συγκεντρώνει γύρω της. Κι ακόμα: το εσωτερικό του δωματίου έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς παρουσιάζεται ως μυθικός χώρος προδοσίας. Το κρυφό δωμάτιο είναι ταυτόχρονα το έργο, το αρχείο και η αφήγηση. Ταυτόχρονα υπάρχει στο αφήγημα ένας χώρος του οποίου η διάνοιξη σημαίνει προδοσία, που είναι όμως το μυστικό της πρόνοιας που κρύβει την δεύτερη προδοσία –του Κυανοπώγωνα προς την γυναίκα του–, προδοσία αφηγηματικά περισσότερο ισχυρή.⁷ Το μυστικό του δωματίου και η διπλή προδοσία της διάνοιξης κατασκευάζουν το μέλλον του προσώπου που ανοίγει το αρχείο και μια προοπτική για ένταξη του ανεπιθύμητου επισκέπτη στα πτώματα του αρχείου. Η διάνοιξη της απαγορευμένης πόρτας αρχείων όπως εκείνο της STASI έχει παρόμοια αφηγηματική δυναμική.

Τα τεκμήρια του μυστικού αρχείου τείνουν να ερμηνεύονται μονοδιάστατα –όπως στο δωμάτιο του Κυανοπώγωνα– ως τεκμήρια προδοσίας. Το αρχείο αυτό δεν εξυπηρετεί απλές λειτουργίες αλλά –με παγερό τρόπο– συγκαλύπτει απαγορευμένες δράσεις: το αρχείο οργανώνεται μαζί με την υπόθεση της απόκρυψής του. Είναι ένα απόρρητο αρχείο, όχι επειδή παρατίθενται εκεί στοιχεία που θα εκθέσουν αυτούς που καταχωρούνται σε αυτό αλλά επειδή, με την διάνοιξη του αρχείου, με την αποκάλυψή του, εκτίθεται το πνεύμα που οργανώνει το αρχείο. Αυτό το πνεύμα ταυτίζεται με το πνεύμα της προδοσίας που ελέγχει ο αρχειοθέτης. Η οργάνωση του αρχείου φτιάχνεται κατά τον τρόπο των μυστικών υπηρεσιών ως συστηματική κατάταξη ντοκουμέντων που συσσωρεύονται με συστηματικό τρόπο κρυφά: χωρίς να το γνωρίζουν εκείνοι που αποτελούν στοχεύσεις του αρχείου και επίσης, χωρίς να το γνωρίζουν εκείνοι που δεν αποτελούν στοχεύσεις του αρχείου. Κάθε δημοσιοποίηση της ύπαρξης του αρχείου θέτει σε κίνδυνο την ίδια την λογική του, που είναι να επιβιώσει πέραν των εργασιών της αρχειοθέτησης, να σωθεί ενώ το ίδιο εννοεί την επιβίωση ως επικράτηση του γενικού κανόνα που καταφέρει να διατηρεί το μυστικό. Κάποια αρχή που ελέγχει το αρχείο, το φρουρεί ως εάν να μην ετίθετο θέμα ενδεχόμενης ανατροπής του, μιας και η ανατροπή γκρεμίζει σημαντικό κομμάτι της εξωτερικής εικόνας του συστήμα-

τος. Το αρχείο υπάρχει με την βεβαιότητα για μακροήμερη φυλαγμένου απειλητικού μυστικού.

Η απόκρυψη χαρακτηρίζεται από μια ακόμη τροπή που δεν μας διαφύγει. Η αρχή που αρχειοθετεί το ντοκουμέντο είναι επίσης και εκείνη που ζητά και φτιάχνει το ντοκουμέντο στην μονοσήμαντη ανάγνωσή του. Κάτι είναι κρυμμένο με στόχο να επιτευχθεί ή για να αποφευχθεί κάποια συγκεκριμένη κατάσταση. Το «ου ένεκα» της απόκρυψης σχηματίζει έναν κρυφό κόσμο. Σχηματίζει έναν αποκλεισμό στο εσωτερικό, φτιάχνει ένα δωμάτιο, μια πόρτα και μια απαγόρευση εισόδου. Δεν είναι ίσως περίεργο ότι η λέξη αρχείο σήμαινε πρωταρχικά «ένα σπίτι, μια κατοικία, μια διεύθυνση, το ενδιαίτημα των ανώτερων αρχόντων, εκείνων που διέτασσαν» ...⁸ Το ίδιο το μυστικό τεκμήριο οργανώνεται σαν κυρτός χώρος αποκλεισμού αλλά διαβάζεται ως τέτοιος μόνον όταν αλωθεί και εμφανίσει σε μια έκρηξη αφάνταστης ισχύος το πράγμα που κρύβει στο εσωτερικό. Διαβάζεται τότε μεμιάς όχι μόνον το περιεχόμενο που τεκμηριώνει την τραυματική αποκάλυψη αλλά περισσότερο η συστηματική, ψυχρά οργανωμένη εξαπάτηση που φτιάχνεται από το είδος του περιεχομένου και από την απόκρυψή του. Η αρχή που ελέγχει το αρχείο βρίσκεται εγκατεστημένη με τον χειρότερο τρόπο στο εσωτερικό μιας κατασκευής που έχει γίνει για να υποδεχθεί και να αποκλείσει εκείνον που περιμένει μέσα της: η αρχή που ελέγχει το αρχείο πρόδωσε όσα είναι έξω από το αρχείο για να φτιάξει αυτό το δυσάρεστο εσωτερικό για τον εαυτό της.

Έχει σημασία η εγκατάσταση ως προδοτική εγκατάσταση και έχει επίσης, σημασία η εξέτασή της σε κάθε λεπτομέρεια που την οργανώνει. Έχει σημασία το ίστασθαι στο εσωτερικό αυτού του αρχείου ως ίστασθαι στο ψέμα και στην ανηθικότητα, την εποχή που ψέμα και ανηθικότητα δεν προξενούν πια καμιά διαταραχή ως αξιακοί μηχανισμοί: στην σύγχρονη Δύση οι άνθρωποι συνδιαλέγονται χωρίς σκανδαλισμό με το ψέμα και δεν ζητούν το ηθικό στοιχείο όπως παλιά. Ωστόσο, το αρχείο προδοσίας σκανδαλίζει βαθιά και δημιουργεί την εικόνα της αποκάλυψης σε μια εποχή χωρίς αποκαλύψεις. Το αρχείο προδοσίας νεύει προς την περιοχή κάποιας διαφεύγουσας πίστης σε κάποια ηθική.

Τα μυστικά αρχεία οργανώνουν κάποια παλιά αφηγηματικότητα που φέρνει στο φως την δραματικότητα των παραμυθιών. Διατείνομαι ότι η εξουσία όλο και περισσότερο αποφεύγει την αφηγηματικότητα. Αν δεχθούμε, όπως προτείνω εδώ, ότι η ισχυρή δομή της επιτήρησης κατασκεύασε κάποιου είδους φαντασιακή διαμονή στο αρχείο, η στιγμή της αναγνώρισης και της διάνοιξης του μυστικού αρχείου τεκμηριώνει και φωτίζει με νέο φως την συγκρότηση των κοινωνιών της Ανατολικής Ευρώπης μέσα στην σκόπευση των μυστικών υπηρεσιών. Η στιγμή διάνοιξης των αρχείων είναι ίσως συμβολική ή κορυφαία

στιγμή της κατάρρευσης των καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης. Την θέτω ως κέντρο του παρόντος κειμένου: παρότι προτίθεμαι να ζυγίσω την έννοια της «διαμονής στο αρχείο» τότε εκεί και τώρα εδώ, είναι το γκρέμισμα του ορίου και η φανέρωση του μυστικού που μένει κυρίαρχη εικόνα και τιμώμενη εννοιολογική στιγμή.

Η αποκάλυψη των μυστικών αρχείων δεν φανέρωσε κάτι ανήκουστο ούτε κάτι που δεν υποψιαζόμασταν. Ωστόσο, η έμφαση εδώ δίδεται στην μεταβολή και μάλιστα στην μεταβολή που προκύπτει ως εγκαινίαση της διάρκειας για την επούλωση του τραύματος. Διαβάζουμε στον Derrida:

«Το αρχείο δεν παραδίδεται... ποτέ στη διάρκεια μιας ενοραματικής αναμνηστικής πράξης που θα αναζωπύρωνε, ζωντανή, αθάνατη ή ουδέτερη, την καταγωγικότητα ενός συμβάντος.»⁹

Ίσως δεν παραδίδεται σε τέτοια αναμνηστική διάρκεια και σίγουρα δεν αναζωπυρώνει αθάνατη ή ουδέτερη καταγωγικότητα αλλά το αρχείο μιας προδοσίας είναι το καλύτερο για να συνειδητοποιήσει κανείς πόσο μια μονοδιάστατη ανάγνωση κατασκευάζει κάποια ψευδαίσθηση ζωντανής χρονικής διάρκειας την στιγμή που ο χρόνος αναφοράς του αρχείου στο συμβάν έχει ασφαλώς παρέλθει. Το αρχείο προδοσίας εγκαθιδρύει κάποιον νέο χρόνο και αυτό είναι το βαθύτερο αφηγηματικό έργο του: η ανίχνευση της προδοσίας οργανώνει, με αφετηρία κάθε μικρή λεπτομέρειά της, νέες προδοτικές περιοχές για τον χρόνο του μυστικού, επεκτείνοντας την ανάγνωση της προδοσίας σε παράλογη κακία χωρίς όρια. Το πρόβλημα με την προδοσία είναι ότι πάντα έχει στο βάθος της λογική και πάντοτε υπάρχουν σε αυτήν όρια. Η ανηθικότητά της δεν οφείλεται τόσο σε υπέρβαση των ορίων αλλά στην τυφλή υποτίμηση της παρουσίας του προδομένου. Κάποιου είδους ανυπαρξία του άλλου κατασκευάζεται στο βάθος κάθε προδοτικής δράσης.

Με το τεκμήριο της προδοσίας, το αρχείο κατασκευάζει έναν χρόνο που δεν υπήρξε αλλά εγκαθίσταται τώρα ως χρόνος του προδοτικού σχεδίου που παραμορφώνεται τώρα υποχρεωτικά από την θέση της παρατήρησης που στήνεται στον χώρο «μετά από την προδοσία».

Η παραβίαση του μυστικού, η εγκατάσταση στον «χώρο μετά από την προδοσία» ανοίγει πίσω της ένα κενό: έναν δρόμο προς μνημείωση της προδοσίας ή προς την λήθη της.¹⁰ Μένει ο χώρος της προδοσίας, ήδη οργανωμένος ως μνημείο του εαυτού του. Για την συνέχιση της κοινωνικής ζωής κάποιο έργο λήθης αναλαμβάνεται ασφαλώς: πρόκειται για κάποια ακύρωση της φρίκης που φέρει το ίδιο το γεγονός του μυστικού. Στην Ελλάδα είδαμε την κυριολεκτική καταστροφή μυστικών αρχείων από την ίδια την εξουσία σε εντελώς διαφορετικές συνθήκες. Μπορώ να αναφέρω δύο χαρακτηριστικές: την καταστροφή από δεξιά κυβέρνηση των αρχείων της Μακρονήσου και την καταστροφή από την πρώτη

σοσιαλιστική κυβέρνηση των φακέλων των αριστερών πολιτών, που έγινε με θεαματικό τρόπο υπό την ρητορική της ζητούμενης εθνικής συμφιλίωσης. Η προσπάθεια της επικάλυψης ή η προκαταρκτική συγχώρεση (για να δοθεί κάποιο τέλος στην προδοσία) βρίσκονται στη βάση δύο διαφορετικών στρατηγικών που καταλήγουν στην ίδια πράξη και ζητούν την λήθη. Είναι φανερό ότι η καταστροφή του προδοτικού μυστικού από εκείνον που προδόθηκε διατηρεί κάποια εθελοτυφλούσα ευγένεια που είναι άλλης αφηγηματικής τάξεως.

Εκτός από την θεαματική, συνειδητή καταστροφή μυστικών αρχείων που επισυμβαίνει με την μορφή του γεγονότος, το ίδιο το αρχείο φροντίζει για την τακτική καταστροφή των εγγράφων του όταν αυτά δεν του είναι πλέον χρήσιμα: το μυστικό αρχείο αποβλέπει στον ίδιο τον εκμηδενισμό του· το ιδεώδες του είναι η ανυπαρξία. Το μυστικό αρχείο υπάρχει επειδή –για κάθε εξουσία– δεν μπορεί να γίνει αλλιώς. Ίσως μπορούμε να δούμε, εν παραλλήλω, οποιοδήποτε αρχείο γραφειοκρατικής τάξης που καταστρέφει τακτικά τα έγγραφα του αλλά στην συγκεκριμένη περίπτωση –στο μυστικό αρχείο– η απαλοιφή είναι συνήθως διαγραφή της προδοτικής πράξης, ισοδυναμεί λοιπόν με «αθώωση». Ακόμα, η πιθανότητα μιας απόλυτης υπακοής του κοινωνικού σώματος στα κελεύσματα της εξουσίας δημιουργεί, για άλλη μια φορά, το ίδιο ιδεώδες της ανυπαρξίας του αρχείου.

Η εργασία της «συνειδητής απώθησης» του χώρου της προδοσίας –μέσα από περισσότερο ή λιγότερο φανερούς και διαφορετικής φύσης μηχανισμούς– δοκιμάζει να εξαφανίσει ή να επουλώσει το μεγάλο τραύμα. Η ανάγκη για λήθη λειτουργεί ενίοτε ως βία για την συγκρότηση του χρόνου. Η περίοδος της διαμονής στο αρχείο παρήλθε και θα ξεχαστεί αλλά η διάνοιξη και το τραύμα της στοιχειώνουν τον χρόνο, όπως ένα σύμβολο ή ένα μνημείο που διαπλέει αυτόνομα τον χρόνο, σαν να μην τοποθετείται στο εσωτερικό της ροής του.

Ο Shereshevskii, ασθενής του ψυχιάτρου Luria που εξέτασε περιπτώσεις ανθρώπων με μεγάλα προβλήματα μνήμης, κατέληξε σε άσυλο επειδή θυμόταν υπερβολικά καλά. Η υπερβολική διέγερση της μνήμης δεν του επέτρεπε να ξεχωρίσει την θέση στον χρόνο των αναμνήσεών του. Δεν διέκρινε συζητήσεις που είχαν γίνει πριν από λίγο από άλλες που είχαν γίνει πριν από χρόνια. Κι ακόμα περισσότερο: αναγκαζόταν –για να ξεχνάει– να γράφει σε χαρτί τα πράγματα που θυμόταν και να τα καίει ή να εφευρίσκει άλλα τεχνάσματα για να εκδηλώνει ζωντανή πίστη και ενεργητική επιθυμία να αφαιρέσει κάτι από την μνήμη του. Η λήθη γινόταν με απόφαση και όχι με το πέρασμα του χρόνου: αυτό δεν ακύρωνε μόνο το μηχανισμό της απομνημόνευσης, ακύρωνε την ίδια την έννοια του χρόνου.

Το βιβλίο, ο υπολογιστής πέτυχαν προσομοιώσεις της μνήμης και της αναμνηστικής διαδικασίας αλλά μας λείπει οποιαδήποτε αναπαράσταση της λήθης που επιτυγχάνε-

ται με το πέρασμα του χρόνου. Αυτή η λήθη που οργανώνεται συχνά ως επουλωτικός μηχανισμός παρουσιάζει κάτι ιδιαίτερο για τον χαρακτήρα των ανθρώπινων αναμνήσεων. Η λήθη η ίδια έχει χαρακτήρα, δεν είναι μία και μόνη, δεν επισυμβαίνει ως απλό κενό: η λήθη οργανώνεται με τον εκάστοτε ιδιαίτερο τρόπο της. Η συνεύρεση, η κοινωνικότητα συγκροτούνται μέσα στον αόρατο σχεδιασμό κάποιας λήθης που ίσως θυμίζει την λήθη της κανονικότητας την οποία καταγγέλλει ο Σκλόφσκι. Όμως η ροή προς αυτή την λήθη μπορεί να οδηγεί στον άλλο: κάποια πρωταρχική λήθη φτιάχνει τρόπους ενσωμάτωσης στον χρόνο του άλλου. Η λήθη, στην συγκεκριμένη περίπτωση του μυστικού αρχείου, είναι επιδίωξη του ενόχου αλλά και τελικός επιδιωκόμενος προορισμός του αθώου, κρυφό παιχνίδι του επιτηρούντα και ελπίδα του επιτηρουμένου.¹²

Η φαντασιακή διαμονή στο αρχείο των μυστικών υπηρεσιών θεμελιώνεται σε ισχυρές, δραματικές, αφηγηματικές δομές: προδοσία, λήθη, συγχώρεση, επικάλυψη αποτελούν σημαντικές έννοιες για την περιγραφή του χρόνου που οργανώνεται με κέντρο την εκρηκτική διάνοιξη των μυστικών αρχείων. Ακόμη και κλειστά, κρυμμένα όπως μένουν τα μυστικά αρχεία των παραδοσιακών δυτικών ευρωπαϊκών χωρών, ακόμη και χωρίς να έχουν λάβει αυτή την κλίμακα της παρακολούθησης του πληθυσμού, τα εν λειτουργία μυστικά αρχεία ίσως δείχνουν την ζωντανή βάση των δραμάτων που μπορούν ακόμα να διαδραματίζονται στην πολιτική. Είναι σημαντικά έργα εν εξελίξει, ακόμα και τα πιο περιφρονημένα από αυτά όπως το ελληνικό αρχείο της ΕΥΠ: καθένα έχει ξεχωριστό αφηγηματικό και πολιτικό ενδιαφέρον.

Δευτερή διαμονή στο αρχείο

Για να περιγράψω κοινωνίες που οργανώθηκαν και λειτούργησαν επί δεκαετίες με την λογική της μυστικής παρακολούθησης και υπό την σκιά των υπηρεσιών πληροφοριών, χρησιμοποίησα τον όρο «διαμονή στο αρχείο». Ο παρακολουθούμενος ήταν πάντοτε εν δυνάμει στο εσωτερικό του αρχείου που θα μπορούσε να τον καταγράψει. Επί πλέον, παρακολουθούμενος μπορεί να ήταν οποιοσδήποτε. Είκοσι χρόνια μετά από την πτώση του σιδηρού παραπετάσματος κλείνουμε επίσης τόσα περίπου χρόνια από τον πρώτο hyper text browser την πρώτη www application. Επί τόσα χρόνια βρισκόμαστε σε κάποια κανονικότητα της συνθήκης του διαδικτύου, παρότι το διαδίκτυο προετοιμαζόταν ήδη αρκετά χρόνια πιο πριν. Μέσα στο διαδίκτυο ή μέσα στον δυτικό κόσμο ήρθε ξανά η στιγμή να μιλήσουμε, με διαφορετικούς όρους, για κάποια κυριολεξία της ίδιας έννοιας: για την έννοια της «διαμονής στο αρχείο» που προσφέρει το διαδίκτυο.

Η δέσμευση σε αυτήν τη διαμονή είναι, αυτή την φορά, οικειοθελής. Δεν υπάρχει εμφανές (σήμερα τουλάχιστον) μάτι που να ελέγχει τους πολίτες στο διαδίκτυο, καθώς οι επικοινωνίες τους πέρασαν σε ψηφιακές καταχωρήσιμες και αρχειοθετήσιμες μορφές.

Η διαμονή στο αρχείο που προσφέρει το διαδίκτυο παρουσιάζει δομικές διαφορές στον τρόπο που εννοούμε την συγκρότηση οποιουδήποτε *συγκεκριμένου* πράγματος και της εμπειρικής πραγματικότητας. Τι είναι συγκεκριμένο μέσα στο αρχείο και πώς είναι κάτι συγκεκριμένο εκεί; Η εντύπωση της ανοικτότητας και η ρητορική της ανοικτότητας και της τυχαιότητας παίζουν καθοριστικό ρόλο στην συγκρότηση του διαδικτύου. Συμβαίνει όμως κάτι περισσότερο από αυτό: διαβάζουμε στον Derrida:

«Δεν υπάρχει αρχείο χωρίς τόπο καταγραφής, χωρίς μια τεχνική επανάληψης και χωρίς μίαν ορισμένη εξωτερικότητα. Δεν υπάρχει αρχείο χωρίς έξωθεν.»¹³

Αν το διαδίκτυο χαρακτηριστεί αρχείο ή αρχείο των αρχείων θα πρέπει να τονιστεί ότι παρουσιάζεται χωρίς τόπο καταγραφής και ενδεχομένως –αυτό αποτελεί την υπόθεση της εργασίας μου εδώ– «χωρίς έξωθεν». Με αυτά τα χαρακτηριστικά συνεχίζει να οργανώνεται ως ιδιαίτερο αρχείο. Αυτό που επίσης κάνει το διαδίκτυο ξεχωριστό αρχείο είναι ότι η έκτασή του φαίνεται πρακτικά απεριόριστη, όχι τόσο επειδή αναπτύσσεται ολοένα αλλά επειδή η κλίμακά του αντιστρέφει, στο κοινωνικό φαντασιακό, την έννοια του περιορισμού στην οποία αναφερόταν ο Derrida. Η διόγκωσή του επιτρέπει να το παρατηρούμε με διαφορετικό τρόπο.

Η διανοητική εμβέλεια του διαδικτύου εμφανίζεται κατά την αντιστροφή των εννοιών του εσωτερικού και του εξωτερικού. Η ορμή του αρχείου καταφέρνει να συγκροτεί τώρα με τον τρόπο των tags (λημμάτων-λέξεων κλειδιών) και καταχωρήσεων ολόκληρο τον κόσμο. Η αρχαία ελληνική λέξη «κόσμος», υποσημαίνει την έννοια της εσωτερικής σύνταξης. Η έννοια ενός κόσμου που περιγράφεται ως αρχείο μεταφέρει την λογική της συγκρότησης του συνόλου στην έννοια ενός δομημένου σωρού με ξεχωριστές καταχωρήσεις, μιας καλά τακτοποιημένης αποθήκης που παρέχει ευκολίες στην εύρεση αποσπασμάτων και πρόσβαση σε αυτά. Ο μεταδικτυακός κόσμος οργανώνεται φαντασιακά ως τέτοια αποθήκη και ως σειρά εκδοχών για το κάθε τι. Το πράγμα καθαυτό αποτελεί προ πολλού παρελθόν αλλά και το συγκεκριμένο πράγμα κινδυνεύει ιδιαίτερα στο εσωτερικό αυτής της μεταδικτυακής συγκρότησης. Κάθε τι είναι λήμμα ανοικτό για νέες σειρές καταχωρήσεων. Διαμένοντας στο αρχείο συγκροτώ τον κόσμο ως δομημένο από λήμματα. Έτσι για μια φορά μπορούμε να εννοήσουμε ότι δεν υπάρχει κάτι εκτός αρχείου. Κάτι γενικό ή ειδικό υπάρχει αν έχει την δυνατότητα να καταχωρηθεί ως λήμμα ή αν είναι ήδη καταχωρημένο έτσι: η διαφορά δεν έχει εδώ ιδιαίτερη σημασία.¹⁴

Ίσως από την ασθένεια του αρχείου την οποία ονόμασε ο Jacques Derrida “mal d’archive” περνάμε σε κάποιο άλλο αρχειακό σύνδρομο της εποχής που προκύπτει αυτήν την φορά από την ιδιαίτερη συνθήκη διανοητικού εγκλεισμού στο αρχείο, όπου εκτυλίσσεται η

συνθήκη του διαδικτύου. Δεν χρειάζεται να αντιληφθούμε αυτό το πέρασμα ως γεγονός εγγεγραμμένο σε κάποια ιστορικότητα. Ο Derrida ονόμασε mal d’archive την ακατάπαυστη αναζήτηση του αρχείου εκεί όπου αποκρύπτεται και ονόμαζε ήδη αρχειακή την επιθυμία επιστροφής στην καταγωγή. Η νοσταλγία της επιστροφής στον τόπο της απόλυτης έναρξης ήταν, στην περιγραφή του mal d’archive, το ιδιαίτερο στοιχείο που συνιστούσε εσωτερικά το αρχείο.

Για να περιγράψουμε το σύνδρομο του εγκλεισμού στο αρχείο που οργανώνει μεγάλο μέρος της σημερινής «πραγματικότητας» θα πρέπει να δεχθούμε ότι –άγνωστο γιατί– η συντηρητική αυτή μανία της επιστροφής στην καταγωγή με την οποία σχημάτισε ο Derrida το mal d’archive μπορεί να θεωρηθεί περατωμένη και ανόητη μέσα στην χωρίς αγωνία διαβίωση μεταξύ λημμάτων και καταχωρήσεων του διαδικτυακού υπέρ-αρχείου και της λογικής του, όπως αυτή οργανώνεται σήμερα. Κάποια ευστάθεια των καταχωρήσεων βάζει σε δεύτερη μοίρα την κίνηση προς την καταγωγή. Μπορούμε δηλαδή να θεωρήσουμε ότι η αναζήτηση της καταγωγής που (εκτός από συντηρητικό αντανακλαστικό της μεταφυσικής σκέψης) θα εξελισσόταν επί τη βάση μιας μεταφροϋδικής εκδίπλωσης της περιέργειας,¹⁵ εξουδετερώνεται μέσα στην πολυλημματική λογική με την οποία δομείται εσωτερικά το διαδικτυακό αρχείο: αν ένα λήμμα στο διαδίκτυο οργανώνεται ως σειρά ετερόκλητων καταχωρήσεων, αυτό δεν αναδεικνύει μόνον μια δομή που ανταποκρίνεται στα search engines· η γιγάντωση της λειτουργίας του λήμματος σχηματίζει ήδη έναν τρόπο αντίληψης των πραγμάτων. Το πράγμα ταυτίζεται με σειρά εκδοχών του. Στην «δημοκρατική» αυτή σύλληψη του πράγματος, το «συγκεκριμένο πράγμα» θα επαναπροσδιοριστεί, ενώ η έννοια της αγωνίας για το βάθος που επεξηγούσε την εκάστοτε κατάσταση των πραγμάτων πενθείται ήδη.

Η σημερινή διαμονή στο αρχείο ακυρώνει σε αυτή την προοπτική την καταγωγική αγωνία που συγκροτούσε την περιγραφή του αρχείου κατά Derrida. Η καταχώρηση εξαρτάται από το λήμμα, όχι από καμιά διαφεύγουσα αόριστη καταγωγή του. Κάθε καταχώρηση λειτουργεί πολυλημματικά, φθάνει στο αρχείο συγκροτημένη ως άθροισμα λημμάτων, μπορεί να αλλάξει και να προστεθεί μια νέα για το ίδιο λήμμα.

Περιγράψαμε έναν τραυματισμό από το άνοιγμα μυστικών αρχείων, την προδοτική δυναμική της διαμονής στα συγκεκριμένα αρχεία και στις συνθήκες της κοινωνικής επιτήρησης από υπηρεσίες πληροφοριών. Βιαστικά αλλά καθόλου τυχαία, δίπλα σε αυτήν την διαμονή φτιάχνουμε το σχήμα μιας διαφορετικής διαμονής, σε κάποιο διαφορετικό αρχείο. Στο διαδίκτυο παρουσιάζεται ορμή για το αρχείο: αντί να εξηγήσουμε το φαινόμενο, ας το περιγράψουμε με την ίδια την λογική «wiki» αλλά και με την ύπαρξη πλέον τόσων δεξαμενών εικόνων

ή βίντεο που φτιάχνουν με κάποιο διανοητικό geotagging τον χάρτη του κόσμου ως συνόλου εκδοχών του κόσμου.

Ο χώρος του αρχείου των μυστικών υπηρεσιών φαίνεται από την σημερινή προοπτική εξαιρετικά γερασμένος και ξεπερασμένος. Είναι όμως έτσι; Δεν έχει σημασία. Ίσως εκείνο που μπορεί να λάβει πολιτική αξία είναι αυτή ακριβώς η φαντασιακή μεταμόρφωση της λογικής του αρχείου μέσα στο νέο σύνδρομο του αρχειακού εγκλεισμού που επιχειρώ να περιγράψω. Αυτός ο εγκλεισμός, ας σημειωθεί, δεν είναι δυσάρεστος. Παρουσιάζεται δε εξ αρχής ως ρεαλιστική δυνατότητα για την άρση όποιου εγκλεισμού. Στο εσωτερικό του δεν παρουσιάζονται δραματικές εντάσεις. Οι αφηγήσεις του είναι άνευρες. Οι τρομερές καταστροφές που διανοίγουν δωμάτια σαν αυτό του Κυανοπώγωνα, η προδοσία, η συγχώρεση, οι έννοιες του μυστικού φαντάζουν ήδη στο εσωτερικό του αστείες ή παλιές και ακυρωμένες. Οι αποκαλύψεις στην συνθήκη της σύγχρονης διαμονής στο αρχείο γίνονται μέσα στην προφάνεια. Το ίδιο το μυστικό βυθίζεται στην προφάνεια και το σύνδρομο του εγκλεισμού στο αρχείο εισάγει σε κάποια εκλαϊκευση των μυστικών του λακανικού κλεμμένου γράμματος.¹⁶ Οι μυστικές υπηρεσίες εργάζονται για την εξουσία, όταν αυτή συγκροτείται με θρησκευτική ιερότητα. Πώς όμως θα σταθεί κανείς απέναντι σε εξουσίες που επιβάλλονται με τη χρήση του νέου συνδρόμου του εγκλεισμού στο αρχείο, με την χρήση δηλαδή της αόρατης παρουσίας που της επιτρέπει το σύνδρομο αυτό; Η παρατακτική παράθεση όποιας δικής τους επιτελεστικής δομής δίπλα σε αδρανείς δομές που χάνονται ενώ την αμφισβητούν; Η πληθώρα ακυρώνει την διαφορά ανάμεσα σε αυτό που γίνεται και στην εναλλακτική πρόταση.¹⁷ Χάνεται έτσι στο εσωτερικό του αρχείου η σημασία της αντίθεσης, της διαμάχης, του conflict. Ο πανοπτικός κόσμος των εκδοχών που φτιάχνεται κατά την ανάπτυξη του συνδρόμου εγκλεισμού του αρχείου αποδραματοποιεί την πραγματικότητα. Η αφηγηματική δυναμική καίγεται μέσα στην παράθεση διαφορετικών εκδοχών: η μικρή αφήγηση βασιλεύει έτσι, ώστε καμιά προδοσία να μην φαίνεται πλέον τρομερή. Ένα αρχείο προδοσίας άξιζε την καταδίκη, τον πόλεμο απέναντι σε κάποια προφάνεια του κακού. Το ερώτημα για την συνέχεια της πολιτικής εγρήγορσης είναι πώς μπορεί να λειτουργήσει στις συνθήκες αυτής της τύφλωσης από την θέαση που φέρνει η ιδιαίτερη συνθήκη της διαμονής στο αρχείο. Μέσα στο αρχείο, το πολιτικό ζύγισμα δεν μπορεί να παρακάμψει το γεγονός ότι –δομικά για την συγκρότηση του σημερινού κόσμου– δεν έμεινε κάτι άξιο για απόλυτη πίστη: το διακύβευμα είναι να φανταστεί κανείς τρόπους για ανατρεπτικά διαβήματα στο εσωτερικό της συνθήκης διαμονής στο αρχείο.

Η εσωτερική συγγνώμη σε κάθε προδοσία κάνει επείγουσα κάποια σκέψη για την πολιτική της λήθης και για τους τρόπους που ξεχνάμε. Μένουμε μόνιμα απασχολη-

μένοι, προσηλωμένοι με ενδιαφέρον σε ξεχωριστούς μνημονικούς θύλακες στους οποίους παραχωρούμαστε χωρίς πίστη. Έξω από αυτούς υπάρχουν μόνον άλλοι αντίστοιχοι. Θα μείνουμε ακόμη για καιρό στην συνθήκη του συνδρόμου του αρχείου. Ένα είδος μετα-συμβάντος, που οργανώνεται διαφορετικά από ό,τι φανταζόταν ο Badiou,¹⁸ είναι υπό διαμόρφωση. Η εσωτερική απονεύρωση του συμβάντος με την λογική της εκδοχής αναστέλλει την σημασία και την ένταση οποιασδήποτε πράξης. Το συμβάν καθίσταται πάντοτε ήδη «όχι αρκετά συγκεκριμένο». Όσο ο κόσμος της πολιτικής μένει κόσμος «εκτός αρχείου» τόσο οι πολιτικές δράσεις θα απομονώνονται: «εκτός αρχείου», εκτός του υπνωτισμού των ξεχωριστών διαφορετικών εκδοχών και παραθέσεων, ο κόσμος, από την θέση που κοιτάζουμε εμείς, μοιάζει ανύπαρκτος. Το μέλλον της πολιτικής θα ήταν, έτσι, κι αυτό τρόπος διαμονής στο αρχείο.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- 1 <http://www.nis.gr>
- 2 Η θητεία της είναι διάρκειας ίσης με την κοινοβουλευτική περίοδο. Αποτελείται από έναν αντιπρόεδρο της Βουλής ως Πρόεδρο, που ορίζεται από τον Πρόεδρο της Βουλής, από ένα βουλευτή-εκπρόσωπο από κάθε κόμμα που διαθέτει κοινοβουλευτική ομάδα, κατά τον κανονισμό της Βουλής, και από ένα πρόσωπο εγνωσμένου κύρους και με ειδικές γνώσεις σε θέματα επικοινωνιών (ορίζεται από τον Πρόεδρο της Βουλής).
- 3 Το αφήγημα του Perrault “ο Κυανοπώγων”, του οποίου μια παράλληλη ανάγνωση προτείνεται και παρακάτω, τελειώνει με αναφορά στο ηθικό δίδαγμα της κυκλικής δομής που περιγράφουμε. Η εσωτερική αδυναμία της εξουσίας και η ξαφνική παραχώρηση της δύναμης προς τον εξουσιαζόμενο είναι αφηγηματικά ανάλογη προς την διάνοιξη των μυστικών αρχείων και παράγει την υπεροχή μαζί με την σύγχυση στον χαρακτηρισμό των εμπλεκόμενων στην αφήγηση: on a peine à juger qui des deux est le maître.
- 4 Θεωρώ την αναφερόμενη «αντιμετώπιση της κατασκοπευτικής, σε βάρος της χώρας, δραστηριότητας των ξένων Οργάνων Πληροφοριών» υποκριτική μετατόπιση της προσίδιας κατασκοπευτικής λογικής, σε δράση που αναλαμβάνεται απέναντι σε άλλους ονομασμένους ξένους κατασκόπους, που πρέπει να προϋπάρχουν για να δικαιολογηθεί η ύπαρξη της υπηρεσίας.
- 5 Ο George Steiner χρησιμοποιεί την μυθολογία του Κυανοπώγωνα με διαφορετικό τρόπο, βλ. *In Bluebeard's Castle: Some Notes Towards the Redefinition of Culture*, 1971.
- 6 “D’abord elle ne vit rien, parce que les fenêtres étaient fermées; après quelques moments elle commença à voir que le plancher était tout couvert de sang caillé, et que dans ce sang se miraient les corps de plusieurs femmes mortes et attachées le long des murs”, Perrault, Charles, *Contes*, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k101479h>, 27.07.2007.
- 7 Ας μην ξεχνάμε ότι στο διήγημα αναφέρεται το ηθικό δίδαγμα: *La curiosité malgré tous ses attraits, / Coûte souvent bien des regrets* το οποίο σημειώνω εδώ, επισημαίνοντας ότι μπορεί να περιμένει κανείς κάποιο νόημα

- (από αυτό το -εν πρώτοις αδιανόητο- ηθικό δίδαγμα) μετά από το τέλος του δοκιμίου αυτού.
- 8 Jacques Derrida, *Η έννοια του Αρχείου*, Αθήνα, εκδόσεις Εκκρεμές, σ. 16.
  - 9 Ό. π., σ. 12.
  - 10 Ο Simmel γράφει για την συγκρότηση της κοινωνικότητας από μυστικό στο *Secret et Sociétés secrètes*, Paris, Circé, 1996, και ακόμη για το ψέμα και την συγκρότηση κοινωνικής δυναμικής εξ αυτού, κείμενο που βρίσκεται και στο διαδίκτυο: Alexandre Koyré, *Réflexions sur le mensonge*, 1943, <http://perso.orange.fr/espace.freud/topos/psycha/psysem/mensonge.htm>.
  - 11 Ο S.V. Shereshevskii ήταν ένας Ρώσος δημοσιογράφος με φαινομενικά απεριόριστη μνήμη, κατά μέρος οφειλόμενη σε συναισθησία. Η περίπτωση του περιγράφεται στο βιβλίο του Luria, *The Mind of a Mnemonist*.
  - 12 Υπάρχει εδώ μια συνειδητή αντιστροφή κάποιας ανάγνωσης της διαμονής στην λήθη του homo sacer του Agamben. Εκεί η περιφρόνηση του προσώπου οργανώνεται με το ξέχασμα, εδώ με την ανάμνηση που σταθεροποιείται με καταχώρηση στο αρχείο. Πβ. *Homo sacer: sovereign Power and Bare Life*, Stanford University Press, 1998, (1995, Einaudi).
  - 13 Η υπογράμμιση είναι του Derrida, *Η έννοια του αρχείου*, ό.π., σ. 28.
  - 14 Οι σκέψεις για την διαμονή στο αρχείο ως συνέχεια των πρώιμων και προφητικών διατυπώσεων του Flusser στο βιβλίο του για την γραφή και το πέρασμά της στην ψηφιακή εποχή, *Η γραφή*, εκδόσεις Ποταμός [*Die Schrift. Hat Schreiben Zukunft?*, Göttingen, 1987.]
  - 15 Της επιστημονικής περιέργειας που για τον Freud απορρέει από περιέργεια για τα γεννητικά όργανα, πβ. μια παιδική ανάμνηση του Λεονάρντο Ντα Βίντσι, *Leonardo Da Vinci and a Memory from His Childhood*, New York 1964, (1910).
  - 16 Πβ. τις σκέψεις του Λακάν για το διήγημα του Έντγκαρ Άλαν Πόου, *The Purloined Letter*: μια διάλεξη για το θέμα εκφωνήθηκε στις 26 Απριλίου 1955 κατά την διάρκεια του σεμιναρίου “Le moi dans la théorie de Freud et dans la technique de la psychanalyse”, που πρωτοδημοσιεύτηκε το 1956, *La psychanalyse*, n° 2, 1957, σ. 15-44, με την εισαγωγή της, σ. 1-14.
  - 17 Η ακύρωση στην οποία αναφέρομαι συνδέεται ίσως με την κατανόηση της ισότητας την οποία ο Rancière συνδέει με την γραφή: “the equality of all subject matter is the negation of any relationship of necessity between a determined form and a determined content. Yet what is this indifference after all if not the very quality of everything that comes to pass on a written page, available as it is to everyone’s eyes?”, *The Politics of Aesthetics*, New York 2004, (Paris 2000).
  - 18 Badiou, *Being and Event*, translated by Oliver Feltham, New York and London, Continuum, 2007, (*L’être et l’événement*, Paris, Seuil, 1988).